

Norsk Klimastiftelse
NORWEGIAN CLIMATE FOUNDATION

Klimapartnere i Hordaland

Et forprosjekt av Norsk Klimastiftelse vår 2014

Bergen, 26.juni 2014

Oppsummering

På forespørsel fra Hordaland fylkeskommune har Norsk Klimastiftelse i løpet av våren 2014 gjennomført et forprosjekt for formell lansering og etablering av konseptet Klimapartnere i Hordaland. Det overordnede målet for konseptet er at partnere skal redusere egne utslipp av skadelige klimagasser og fremme utvikling av klimavennlige produkt og tjenester. Konseptet og metodikken har sin opprinnelse fra Klimapartnere i Agder, hvor det har vist seg å være svært effektivt for spredning av engasjement og kunnskap på klimaområdet. Prosjektet har også resultert i betydelig reduserte utslipp av klimagasser hos partnervirksomheter.

4.juni ble Klimapartnere Hordaland offisielt lansert og 14. private og offentlige nøkkelpartnere signerte avtale med nettverket. De 14 nøkkelpartnerne har spilt en sentral rolle inn mot etableringen av initiativet og har vært med fra oppstartsmøte i februar på en proaktiv måte. De fleste virksomheter som ble kontaktet, men takket nei til å bli nøkkelpartnere i 2013, uttrykte et ønske om å bli oppdatert utover våren 2014. Disse har blitt informert om fremgangen underveis og ble invitert til lanseringsarrangement. I et eventuelt hovedprosjekt vil disse følges opp utover høsten 2014 og få tilbud om å bli ordinære partnere.

Denne prosjektrapporten gir en oppsummering av arbeidet som har blitt utført i forprosjektet i 2014 og hvordan man ser for seg veien videre i et 3-årig hovedprosjekt fra 4.juni 2014 til 4.juni 2017. Hoved-leveransene i løpet av forprosjektet har vært: vedtatt strategi, avtaletekst, vedtekter, medlemskontingent og årsplan som vil vedlegges rapporten. Videre har man valgt system for samlet klimaregnskap, fått utviklet nye nettsider og avtalene har blitt signert av alle 14 partnere.

Når det gjelder videre finansiering av hovedprosjektet er dette skissert opp gjennom en tredelt modell, hvor en del dekkes gjennom medlemsavgiften fra partnerne, en del gjennom egeninnsats fra partnerne og den siste gjennom offentlig finansiering fra Hordaland fylkeskommune. For Hordaland fylkeskommune kan Klimapartnere fungere som en effektiv kanal for å nå egne klimamål og få gjennomført og konkretisert egne tiltak inn mot både private og offentlige aktører.

Norsk Klimastiftelse anbefaler på bakgrunn av erfaring og arbeid både med forprosjektet i fjor høst og forprosjektet i vår at det finansieres og iverksettes et 3-årig hovedprosjekt for Klimapartnere i regionen.

Klimapartnere i Hordaland

Klimapartnere er et offentlig-privat samarbeid for å få regionenes klimaengasjement opp, og klimagassutslipp ned. Formålet er at nettverksdeltakerne sammen skal identifisere utslipp og innovere løsninger for å få utslipp fjernet eller redusert.

Alle interesserte virksomheter og organisasjoner, private så vel som offentlige, kan bli med i nettverket. Som klimapartner forplikter man seg til følgende:

- Man må være enig i nettverkets formål og undertegne en forpliktende avtale med Klimapartnere.
- Man må utarbeide en årlig rapport over egne utslipp av klimagasser, samt lage planer og gjøre tiltak for å redusere disse.
- Gjennomføre miljøsertifisering (Miljøfyrtårn eller ISO)
- Delta på partnerarrangement med representant(er) fra toppledelsen
- Utvikle produkt eller tjenester som har fokus på å redusere utslipp.
- Betale årlig medlemskontingent: Kr.10.000,- (under 20 ansatte), Kr.20.000,- (mellom 20 og 50 ansatte), Kr.30.000,- (mellom 50 og 300 ansatte), Kr.50.000,- (over 300 ansatte).

Deltakerne i Klimapartnere får mellom annet:

- Tilgang til et nettverk av offentlige og private aktører som i fellesskap arbeider for klimagassreducerende tiltak.
- Kunnskapsnotat om tema som nettverksdeltakerne selv synes er interessante.
- Et årlig klimaregnskap for det samlede nettverket.
- Invitasjon til møter og seminar med politisk deltakelse og eksterne foredragsholdere.
- Råd i forbindelse med miljøsertifisering og utarbeiding av klimafotavtrykk

Rasjonale

I en forstudie utført i løpet av vinteren 2013, avdekket Norsk Klimastiftelse at det er gode argument som taler for at Hordaland fylkeskommune kan ha positiv effekt av å gjennomføre Klimapartner prosjektet.

Hordaland Fylkeskommune har som mål at klimagassutslipp i fylket skal reduseres med 22 % innen 2020 i forhold til 1991 (30 % i forhold til 2007) og 30 % innen 2030 i forhold til 1991. I Klimaplan Hordaland 2010 – 2020 heter det videre at *«Energibruken skal reduseres og gjøres bærekraftig gjennom effektivisering og bruk av ny fornybar energi. Innen 2030 skal energibehovet til alle formål i størst mulig grad dekkes av fornybare energikilder uten tap av naturmangfold»*. Klimapartnere kan være en god kanal for å bidra til dette gjennom konkrete metodikk og strukturert fokus på å få ned utslipp hos partnere.

Næringslivet står i dag for 70 prosent av utslippene i Hordaland, med Mongstad som det aller største utslippspunktet¹. For å nå klimaplanens mål er man avhengig av at næringslivet blir involvert i det praktiske klimaarbeidet i fylket. Klimapartnere er et prosjekt som har vist seg å gi gode resultat gjennom samarbeid med både private og offentlige aktører. I Agder har flere av medlemsvirksomhetene redusert sine CO₂-utslipp med 50 prosent eller mer.

Klimapartnere retter seg mot virksomheter som allerede er miljøsertifiserte, det vil si aktører som allerede har gjort et aktivt miljøvalg. pr. 27.6.2014 var det 361 Miljøfyrtårn i Hordaland og en stor andel av disse var private virksomheter. I tillegg har fylket 21 Svanemerkede virksomheter. Vi mener at tallet på miljøsertifiserte virksomheter, både offentlige og private, viser at Hordaland har et potensielt stort marked for Klimapartnere.

Selv om det allerede finnes mange arenaer for klimasamarbeid i Hordaland, er det ingen som retter seg mot offentlige og private aktører, og som i tillegg arbeider konkret med utslippsreduksjoner hos medlemmene. Slik vi vurderer det, vil Klimapartner-prosjektet ikke trække på *«andres territorium»*. Klimapartnere vil derimot passe godt inn i fylkeskommunen sin eksisterende strategi om å få flest mulig virksomheter til å miljøsertifisere seg og til å redusere utslipp.

---

¹ <http://www.hordaland.no/Global/regional/klima/Klimaplan%202010-2020%20endeleg.pdf>

Forprosjekt 2014

Forprosjektet ble gjennomført våren 2014 og fortsatte der prosjektet fra 2013 sluttet. Fra oppstartsmøte i februar 2014 til offentlig lansering 4.juni 2014, har man nå formalisert samarbeidet i Klimapartnere Hordaland.

Styringsgruppe og rammebetingelser

I februar 2014 møtte alle nøkkelpartnere som hadde uttalt intensjon om å delta i nettverket til oppstartsmøte. Under møtet ble blant annet styringsgruppe valgt, med 3 representanter fra offentlige virksomheter og 3 representanter fra private virksomheter. Gudrun Mathisen fra Hordaland fylkeskommune ble senere utnevnt av til leder under første styringsgruppemøte. I styringsgruppemøter har man blant annet vedtatt strategi, årsplan, avtaletekst, medlemsavgift og vedtekter, samt valgt leverandør for å etablere felles underlag for klimaregnskap (Co2focus).

Samarbeid og profilering

Prosjektleder har under forprosjektet profilert og representert initiativet aktivt på mellom annet årsmøte for Klimapartnere Agder i Kristiansand, i møte med LEG Thurigen (Tyskland), på fornybarkonferansen i Bergen og Sustainia konferansen i Oslo. Prosjektleder har også vært på et betydelig antall møter ute hos partnere og hospitert hos Bergen kommune. Man har hele tiden opprettholdt tett dialog med Klimapartnere Agder gjennom ukentlige statusmøter. Dette har vært spesielt nyttig i forbindelse med etablering av rammebetingelser, valg og utvikling av nye nettsider og logoer.

Møteserier

Møteserie om klimaregnskap er påbegynt og 2 kunnskapsmøter har blitt avholdt så langt. Prosjektleder har sammen med styringsgruppen og øvrige partnere påbegynt planlegging av en øvrig møteserie om innkjøp med oppstart høst 2014.

Offentlig lansering

Klimapartnere Hordaland ble offisielt lansert 4.juni, med god deltagelse fra virksomhetenes toppledelse. 14 partnere signerte avtale med nettverket under lanseringen.

Hvem har blitt kontaktet?

Alle som ble kontaktet høsten 2013 og ønsket videre informasjon, har fått dette underveis. I denne fasen har det i midlertidig vært hovedfokus på å formalisere og få på plass samarbeidet med de 14 nøkkelpartnere som allerede hadde forpliktet seg muntlig. Ved igangsetting av hovedprosjekt anbefales det at man gjør mer proaktive fremstøt mot flere virksomheter, siden rammeverket nå er på plass for utvidelser.

Hvem er med?

Partnere som signerte avtale med Klimapartnere Hordaland 4.juni 2014

- 1) Asplan Viak
- 2) Atea
- 3) Auto 23
- 4) Bergen Energi
- 5) Bergen kommune
- 6) BIR
- 7) BKK
- 8) Emisoft
- 9) Fylkesmannen sitt kontor
- 10) Grand Hotell Terminus & Hotel Augustin
- 11) Helse Bergen
- 12) Hordaland fylkeskommune
- 13) Sparebanken Vest
- 14) Universitetet i Bergen

* Det er en rekke virksomheter som man ønsker å ta opp igjen en mer aktiv dialog med i løpet av høsten deriblant: Kavli Konsernet, Bjørgvin Bispedømme, Odfjell Drilling, Facility Management Statoil, Solstrand Hotell, CMR, Studentsamskipnaden, Rieber Konsernet osv.

Skisse til Hovedprosjekt

I det følgende beskrives det hvordan et hovedprosjekt kan gjennomføres dersom man velger å gå videre med Klimapartnere Hordaland. Se også støttedokument for hjelp i den videre prosess.

Mål for hovedprosjekt

Det overordnede mål for prosjektet er at partnere skal redusere egne utslipp av skadelige klimagasser og fremme innovasjon og utvikling av klimavennlige produkt og tjenester.

Dette søker man å oppnå konkret gjennom:

Formidling av kunnskap: Klimapartnere Hordaland skal formidle kunnskap for å redusere klimagassutslipp, forstå utfordringer og se muligheter. Dette gjør man blant annet gjennom møteserier, seminarer og skape møteplasser for klimadebatt. Det skal utformes og publisere samlede klimaregnskap, kunnskapsnotat og veiledere.

Fremme grønn samfunns- og næringsutvikling: Klimapartnere arbeider for å utvikle og fremme grønne forretningsideer, og bruk av grønne varer og tjenester. Det skal være lønnsomt å redusere klimagassutslipp. Klimapartnere Hordaland vil vektlegge å fremme og dele beste praksis eksempel.

Samarbeid og kommunikasjon: Samarbeid og kommunikasjon bidrar til kunnskap og utvikling. Nettverket vil samarbeide med eksisterende initiativ og profilere Klimapartnere på større klimarelaterte arrangement i regionen. Hovedprosjektet vil videreføre en operativ styringsgruppe og ha et tett samarbeid med Klimapartnere i Agder. På sikt ønsker man også å spille en rolle i eventuell utrulling av metodikken nasjonalt.

Regionalt, nasjonalt og internasjonalt: Regionalt, nasjonalt og internasjonalt samarbeid er viktig for å utvikle lavutslippssamfunnet. Klimapartnere skal samhandle med regionale, nasjonale og internasjonale prosjekter og initiativ.

Lengde på hovedprosjekt

Hovedprosjektet har i første omgang en planlagt varighet på 3 år, fra 4.juni 2014 – 4.juni 2017

År 1: 4.6.2014 – 4.6.2015

(Se årsplan_ 2014 for mer utfyllende detaljer)

Videreføring av samarbeid med Klimapartnere i Agder

I første del av 2014 har nettverket påbegynt avklaring av samarbeid med Klimapartnere Agder. Dette har bestått av gjenbruk og tilpasninger av publikasjoner, sambruk av nettverkløsninger, medlemssider og justering av grafisk profil. Dette arbeidet må videreføres og arbeid i forbindelse med standardisering av en eventuell nasjonal utrulling påbegynnes høsten 2014.

Operativ styringsgruppe

I løpet av første kvartal 2014 ble det etablert en styringsgruppe bestående av representanter fra 3 offentlige og 3 private partnervirksomheter. Den etablerte styringsgruppen har blitt rådført og tar større beslutninger blant annet angående strategi, samarbeid, årsplan og praktiske valg. Styringsgruppen vil videreføres og treffes ca. en gang i kvartalet.

Etablering av klimaregnskap

Arbeidet med å etablere grunnlaget for et samlet klimaregnskap er påbegynt. Styringsgruppen har valgt system for samlet publisering av klimaregnskap. Et samlet første klimaregnskap bør ferdigstilles i løpet av høsten 2014 og presenteres på et felles seminar. (For eksempel den 25.september på klimakonferansen i Bergen.)

Opparbeide medarbeidermotivasjon

Om det høsten 2014 blir besluttet av styringsgruppen at man ønsker å stimulere til medarbeidermotivasjon hos de ulike partnerne, gjennom for eksempel Miljøsertifikatet, kan det være motiverende at man foretar en trekning av en premie (en el-sykkel eller lignende) mot slutten av året for de som har gjennomført.

Etablering av møteserie

I møteserien om klimaregnskap har man allerede avholdt 2 innledende møter og det planlegges to til i løpet av høsten 2014. Det er ønskelig at møteserien resulterer i et kunnskapsnotat eller veileder om temaet. I løpet av høst 2014 er det planlagt inn oppstart for møteserie om innkjøp.

Utforming av kunnskapsnotat

Det første kunnskapsnotat som er tenkt produsert i løpet av høst 2014 er om klimaregnskap. I løpet av våren 2015 ser man også for seg et kunnskapsnotat om innkjøp og eventuelt en publikasjon for deling av beste praksis eksempel. I løpet av tilhørende møteserier vil det være viktig at et eierskap hos aktuelle partnere etableres.

Seminar – Klimakonferanse 25.september - Klimafestival

Et egnet tidspunkt for lansering av første samlede klimaregnskap og seminar om kunnskapsnotat for dette, kan være under Bergen kommune sin klimafestival i slutten av september 2014. Her er man allerede i tidlig dialog med Bergen Kommune. Dette kan også være et egnet tidspunkt å publisere vinner av trekning i forbindelse med gjennomførte "miljøsertifikat" for medarbeidere.

Årsmøte

Man vil årlig avholde årsmøte hvor toppledelsen forventes å være til stede. Et egnet tidspunkt kan være ved publisering av klimaregnskap hvert år.

«Idebyttedag», i uken rundt Fornybarkonferanse

Det kan tenkes et eget arrangement for å fremheve beste praksis eksempel og publisasjon rundt dette. Et mulig tidspunkt kan være rundt fornybarkonferansen i Bergen i mars. I løpet av et slikt profilert arrangement kan det være hensiktsmessig med noen tyngre profiler og mediedekning.

Rekruttering

I hovedprosjektet vil de brukes noe tid på aktiv rekruttering på samme måte som i forprosjektet som ble kjørt i 2013. Ideelt sett ønsker helst å informere potensielle partnere om fremdrift og informasjon underveis og rekrutterer nye medlemmer på denne måten.

Media-plan

I løpet av høsten 2014 er det tenkt at man etablerer en media-plan i styringsgruppen.

ÅR 2 og ÅR 3: (4.juni 2015 – 4.juni 2016 og 4.juni 2016 – 4.juni 2017)

Samarbeid

I både år 2 og 3 vil et eventuelt samarbeid med Klimapartnere i Agder videreføres og videreutvikles. Det vil også vurderes samarbeid med andre regioner.

Styringsgruppe

Etablert styringsgruppe er tenkt vil sitte i hele denne perioden. Styringsgruppen justerer og vedtar årsplaner, tar forefallende beslutninger og møtes ca. 1 gang i kvartalet, eller ved særskilt behov.

Klimaregnskap

Fra 2015 kan det være formålstjenlig å synkronisere publiseringstid for samlet regnskap med Klimapartnere i Agder, til rett før sommeren.

Opparbeide medarbeidermotivasjon

Det er viktig at man viderefører arbeid med å implementere og forankre medarbeidermotivasjon. Dette bør konkretiseres for årsplan i både år 1 og år 2 i forbindelse med årsmøter.

Møteserier

Det legges i utgangspunktet opp til 2 årlige møteserier som resulterer i tilhørende kunnskapsnotat eller veiledere som kan lanseres gjennom seminarer. Temaer for møteseriene må besluttes gjennom nettverket og gjennom partnere som har interesse av å drive prosessen.

Kunnskapsnotat

Det kan tenkes at Klimapartnere i Hordaland vil publisere 2 kunnskapsnotat i året på bakgrunn av hvilke møteserier som kjøres.

Seminar, Fornybarkonferanse

Dersom tidspunkt rundt fornybarkonferansen i Bergen i juni viser seg å være egnet for seminar for beste praksis bør dette videreføres.

Seminar – Klimafestival i september

Dersom den årlige klimafestivalen viser seg å være et egnet tidspunkt for seminar bør dette videreføres.

Rekruttering

Man må ta en evaluering av om rekruttering gjennom benyttet metode i 2014 er tilfredsstillende.

Media-plan

Evalueres forløpende ved behov i styringsgruppen.

Organisering

Eier av hovedprosjekt

Norsk Klimastiftelse står som prosjekteier og er også ansvarlig for gjennomføringen av hovedprosjektet.

Leder av hovedprosjekt

Norsk Klimastiftelse har gjennomført og ledet både forstudie og to forprosjekt for Klimapartnere i Hordaland og tilbyr på samme måte gjennomføring av hovedprosjektet.

Styringsgruppe

Prosjektets styringsgruppe vil i hovedprosjektfasen bestå av de 6 valgte representanter for partnerbedriftene, med lik vektning av representanter fra offentlige og private aktører. I tillegg føres det en tett dialog med Klimapartner i Agder, slik at man kan dra nytte av deres erfaringer.

Ekstern prosjektledelse:

Roller vil dekke oppgaver som prosjektledelse, sekretærtjenester, partnerkommunikasjon, arrangement- og møte- fasilitering, profilerings- og kommunikasjonsarbeid, redigering av trykte utgivelser, administrering av hjemmeside/Twitter, prosjektutvikling og prosjektregnskap.

Det anbefales at denne stillingen er en 100 % stillingssett.

I tillegg kalkuleres det inn årlig 90 timer egeninnsats for prosjektstøtte internt hos prosjekteier, med et forbruk på ca. 2 timer i uken. Dette fordi man ved å være flere involvert med sekretariatet vil kunne sikre kvalitet og kontinuitet og forhindre sårbarhet i prosjektet ved for eksempel fravær for prosjektleder.

Foreslått årlig budsjett i prosjektperioden:

(År 1: 4.6.2014 – 4.6.2015, år 2: 4.6.2015-4.6.2016, år 3: 4.6.2016 – 4.6.2017)

Finansiering 1 310 000

Hordaland fylkeskommune ²	610 000
Medlemskontingent ³	540 000
Nye medlemmer ⁴	150 000
Kunnskapsnotater ⁵	5 000
Diverse	5 000

Kostnader 1 310 000

Prosjektleder ⁶	900 000
Klimaregnskap ⁷	100 000
Kunnskapsnotater & veiledere ⁸	150 000
Reise, seminar, møte	50 000
Profilering og nettsider	100 000
Diverse	10 000

Resultat 0

² Hordaland fylkeskommune: Årlige utgifter som faller på fylkeskommunen vil trolig kunne reduseres noe når antall medlemsvirksomheter går opp.

³ Medlemskontingent: Det tas utgangspunkt i de 14 eksisterende partnervirksomhetene som hver betaler i henhold til avtalt kontingent basert på antall ansatte medlemskontingent: Pr i dag ingen partnere - Kr.10.000,- (under 20 ansatte), 2 partnere, Kr.20.000,- (mellom 20 og 50 ansatte), 5 partnere Kr.30.000,- (mellom 50 og 300 ansatte) og 7 partnere - Kr.50.000,- (over 300 ansatte).

⁴ Nye medlemmer: Det påregnes at man gjennomsnittlig vil få 5 nye partnervirksomheter årlig i kategorien 50 – 300 ansatte, som betaler 30.000 i medlemskontingent.

⁵ Kunnskapsnotater: Det påregnes noe salg av kunnskapsnotater eksternt

⁶ Prosjektleder: 100 % stilling (inkluderer; forsikring, arbeidsgiveravgift, kontorutgifter etc.)

⁷ Klimaregnskap: Felles system, tilrettelegging og trykk

⁸ Kunnskapsnotater og veiledere: Tilrettelegging og trykk

Egeninnsats for partnervirksomhetene

Samarbeidsformen og metodikken for Klimapartnere Hordaland legger opp til betydelig egeninnsats hos virksomhetene.

Slik vil man reelt sett vil få en tredeling av finansiering gjennom:

- Egeninnsats (660 000,-)
- Medlemsavgift (690 000,-) – NB! Inkluderer medlemsavgift fra HFK
- Økonomisk støtte fra Hordaland fylkeskommune (610 000,-)

I tillegg påpekes det at hovedvekten av virksomhetenes over 40 000 ansatte i all hovedsak er i offentlig sektor og at man på denne måten får god «offentlig uttelling» gjennom nettverket.

Estimert egeninnsats

660 000

Norsk Klimastiftelse⁹

90 000

Øvrige partnervirksomheter¹⁰

570 000

---

⁹ Norsk Klimastiftelse: Det påregnes en ansatt hos prosjekteier i tillegg til prosjektleder benytter minimum 2 t i uka (a' 1000 kr/t) i egeninnsats til prosjektstøtte og kvalitetsikring. Man regner her med 45 arbeidsuker i året

¹⁰ Øvrige partnere: I år 1 regner man med at de 19 (inkl. 5 nye partnervirksomheter) vil benytte minimum 30t (a' 1000 kr/t) egeninnsats inn mot nettverket, blant annet til møter og seminardeltagelse, deltagelse fra toppledelse, utforming av kunnskapsnotat osv. Andelen egeninnsats vil øke etter hvert som nye partnervirksomheter kommer til.

Suksesskriterier og mulige fallgruver

Forankring

For å skape entusiasme for Klimapartnere i Hordaland er det viktig at man fortsetter å forankre prosjektet blant bedrifter, offentlige virksomheter, organisasjoner og nettverk. Man må gi flest mulig eierskap til prosjektet og passe på å unngå at Klimapartnere blir oppfattet som en konkurrent.

Sårbarhet

Det anbefales av sårbarhetsgrunner at man også tilrettelegger for en intern prosjektstøtte hos prosjekteier gjennom egeninnsats med et timeestimat på minimum 2 timer pr. uke. Dette fordi man ved å være flere vil kunne sikre kvalitet og forhindre sårbarhet i prosjektet ved for eksempel sykdom hos prosjektleder

Betalingsvillige deltagere

Igangsetting av hovedprosjektet fordret at man i forprosjektet klarte å rekruttere 10-15 partnere som var villige til å betale en årlig deltakerkontingent. Dette er nå på plass og man trenger dermed en supplerende bidragsyter som kan være med å dekke prosjektkostnadene i henhold til budsjettet kost. I hovedprosjektet bør det etterstrebtes at flere partnervirksomheter rekrutteres i henhold til plan.

Engasjert og samlende prosjektleder

Dersom man skal lykkes med Klimapartnere Hordaland er det helt avgjørende at man benytter en initiativrik og samarbeidsvillig prosjektleder med engasjement for klima og miljø. Det må derfor tas en avgjørelse på om nåværende prosjektleder egnes til dette eller om det er en ny ressurs som bør lede videreføringen.

Geografisk dimensjon

Selv om de fleste miljøsertifiserte virksomhetene har adresse Bergen, anstrenger man seg i hovedprosjektet for å skaffe potensielle "bjellesauer" i fylkets nordlige, indre, vestlige og sørlige del. Dette er viktig for å spre kunnskapen om prosjektet i hele fylket.

Samarbeid med tilsvarende prosjekt

Det er viktig å få til et godt samarbeid med andre aktører som gjennomfører tilsvarende prosjekt i regionen. Man bør videreføre et godt samarbeid med Klimapartnere Agder og vurdere om det er andre nasjonal eller internasjonale regioner som er aktuelle på sikt.